

OPONENTSKÝ POSUDEK DOKTORSKÉ DISERTAČNÍ PRÁCE

Autor: Mgr. Jakub Zelený
Téma: Hodnocení ekosystémové integrity na regionální úrovni s využitím participativních přístupů
Typ práce: Doktorská disertační práce
Vysoká škola: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

Disertační práce Mgr. Jakuba Zeleného se zabývá souvislostmi mezi ekologickou integritou, produkcí ekosystémových služeb a jejich hodnotou pro lidskou společnost. Práce se zaměřuje na prohloubení konceptualizace a metodologie hodnocení těchto aspektů sociálně-ekologických systémů.

Práce sestává ze shrnutí, souvisejících pěti publikovaných manuskriptů a jednoho před-publikačního manuskriptu:

1. Zelený, J., Mercado-Bettín, D., 2020. Evaluation of Ecological Integrity in Landscape Based on Remote Sensing Data, in: Westra, L., Bosselmann, K., Fermeglia, M. (Eds.), Ecological Integrity in Science and Law. Springer, pp. 161–173. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-46259-8>
2. Zelený, J., Mercado-Bettín, D., Müller, F., 2021. Towards the evaluation of regional ecosystem integrity using NDVI, brightness temperature and surface heterogeneity. Science of the Total Environment 796, 148994. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.148994>
3. Müller, F., Bicking, S., Ahrendt, K., Kinh Bac, D., Blindow, I., Fürst, C., Haase, P., Kruse, M., Kruse, T., Ma, L., Perennes, M., Ruljevic, I., Schernewski, G., Schimming, C.G., Schneiders, A., Schubert, H., Schumacher, J., Tappeiner, U., Wangai, P., Windhorst, W., Zeleny, J., 2020. Assessing ecosystem service potentials to evaluate terrestrial, coastal and marine ecosystem types in Northern Germany – An expert-based matrix approach. Ecological Indicators 112, 106116. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2020.106116>
4. Zelený, J., Bicking, S., Dang, K.B., Müller, F., 2020. Combining Methods to Estimate Ecosystem Integrity and Ecosystem Service Potentials and Flows for Crop Production in Schleswig-Holstein, Germany. Landscape Online 1–36. <https://doi.org/10.3097/lo.202079>
5. Daněk, J., Zelený, J., Pecka Sejková, A., Vačkářů, D., 2020. Exploring and Visualizing Stakeholder Value Regimes in the Context of Peri-Urban Park Planning. Society and Natural Resources 33, 927–940. <https://doi.org/10.1080/08941920.2019.1688440>
6. Zelený, J. Hodnocení a mapování krajinných hodnot v návaznosti na ekosystémovou integritu regionu CHKO Třeboňsko.

1 Obsahová stránka práce

Finální verze práce úspěšně zapracovala většinu mých připomínek z obhajoby tezí, týkajících se formulace otázek a cílů práce, konceptuální zakotvenosti, terminologické konzistentnosti a stavby práce.

Inovativnost a aktuálnost tématu

Velmi pozitivně hodnotím volbu tématu, inovativnost, interdisciplinární perspektivu stejně jako transdisciplinární aspiraci práce. (1) Návaznost produkce ekosystémových služeb na ekologický stav ekosystému a (2) nutnost brát v úvahu vnímání produkce ekosystémových služeb lidmi obývajícími a užívajícími krajiny a ekosystémy jsou důležitými a aktuálními aspekty výzkumu sociálně-ekologické koprodukce ekosystémových služeb. Aktuálnost výzkumu ekologické integrity a jejího provázání s tematikou ekosystémových služeb a percepce krajinných hodnot je patrná např. ze současných snah včlenit hodnocení stavu ekosystémů do mezinárodních iniciativ v ekosystémovém účetnictvím (mj. SEEA EA). Aktuálnost společenského rozměru koprodukce ekosystémových služeb je jedním ze centrálních perspektiv IPBES. Práce má proto potenciál přispět do aktuálních konceptuálních a metodologických debat.

Cíle práce

Oceňuji, že oproti verzi práce k obhajobě tezí jsou v její finální verzi jasně formulovány cíle práce a výzkumné otázky, včetně upřesnění, jak jsou tyto cíle a otázky studovány v rámci jednotlivých manuskriptů.

Reflexivní rovina práce a koncepční rámec

Oceňuji autorovu širší reflexi práce z hlediska ontologie a epistemologie sociálně-ekologických systémů pomocí zasazení do vytvořeného koncepčního rámce (Obr. 1, s. 13). Tento koncepční rámec navazuje na aktuální konceptualizace sociálně-ekologických systémů a propojuje symbolickou a materiální rovinu sociálně ekologických systémů, čímž umožňuje autorovi jasně ilustrovat konzistentnost, soulad a logickou návaznost metodických a teoretických cílů práce.

V této souvislosti je z mého pohledu lehkou slabinou práce, že se v diskusi a v závěrech k této reflexivní a koncepční rovině nastíněné v úvodu vrací pouze okrajově a nevyužívá ji k diskusi výsledků jednotlivých studií. Například autorem konstatovaný nesoulad mezi výstupy přírodovědných a společenských přístupů by podle mého názoru bylo možné reflektovat z hlediska rozdílného vztahu těchto přístupů k symbolické a materiální sféře sociálně-ekologických systémů a z perspektivy přenosu na informačně-materiálním rozhraní v rámci sociálně-ekologických systémů.

Konceptuální zakotvenost a terminologická konzistentnost

Vzhledem k relativně širokému záběru práce oceňuji, že úvodní část práce systematicky uvádí klíčové koncepty práce (sociálně-ekologické systémy, ekologická integrita, ekosystémové služby, hodnoty krajiny, atd.) a poskytuje jejich definici pro účely práce a zakotvení v současném výzkumu. Teoretická část práce dále poukazuje na hranice výzkumu jednotlivých konceptů, na které dále navazuje.

Dále oceňuji snahu kriticky reflektovat ustálená chápání jednotlivých konceptů a pomocí relevantní literatury identifikovat a rozvíjet jejich definici, relevantní pro zaměření práce (např. pojetí krajiny jako „struktury zdrojů, infrastruktury a významů, odpovídajících diversitě potřeb různých aktérů“, které slouží jako platforma pro propojení studia ekosystémové integrity, ekosystémových služeb a krajinných hodnot).

Hloubka provedené analýzy

Pozitivně hodnotím odbornou znalost široké škály přístupů v oblasti přírodních i společenských věd, kterou autor práce prokazuje. V rámci rozvoje metod pro hodnocení ekologické integrity, ekosystémových služeb a jejich hodnoty autor kombinuje kvantitativní práci s daty dálkového průzkumu země s kvalitativními daty získanými z rozhovorů s participanty. Autor čelí problému shrnout

značnou šíří přístupů a výsledků do relativně krátkého rozsahu, což vede ke značné úspornosti jejich popisu v rámci samotné práce, jejich detailní popis je však dostupný v jednotlivých manuskriptech.

Interpretace dosažených výsledků a vyvození závěrů

Práce má ambici konzistentně shrnout a diskutovat výsledky, což se jí daří zvláště na popisné rovině a na úrovni jednotlivých studií. Oceňuji detailní metodickou diskusi a reflexi testovaných a rozvíjených metod, naopak teoretickou diskusi by posílila souhrnnější interpretační rovina, např. pomocí silnější návaznosti na centrální koncepční rámec práce (viz výše a viz otázky k obhajobě).

Doporučením obsaženým v závěrečném shrnutí práce by podle mého názoru mělo předcházet jejich detailnější rozebrání v diskusi. Například jestliže výsledky naznačují možnosti optimálnějšího využití území z hlediska ekosystémové integrity, na jaké socioekonomické a další bariéry toto hypotetické využití naráží? Pokud je doporučením širší míra participace v hodnocení ekosystémové integrity a krajinných hodnot, jaké konkrétní implikace pro rozhodování a jednání společnosti by tato širší míra participace přinesla?

2 Formální stránka práce

Logická stavba a struktura práce

Členění práce bylo z mého pohledu oproti verzi práce k obhajobě tezí výrazně zlepšeno. Současná podoba práce je konsolidovaná a umožňuje relativně snadné sledování argumentační linie (s výjimkou drobnějších odchylek od standardní stavby, např. sekce 3.1 by z mého pohledu měla blíže k Diskusi, ne zcela jasné členění mezi sekce 3 a 4; ne zcela naplněný diskusní potenciál sekce 6.3). Oceňuji vyčlenění samostatného před-publikačního manuskriptu.

Formální náležitosti a citace existujícího výzkumu

Formální stránka práce by v některých pasážích mohla být posílena detailnější kontrolou (překlepy, zarovnání, využití zkratk, atd.).

Využívání terminologie je konzistentní, v některých případech však přetrvává jistá terminologická nejasnost (např. „sociologické“ vs. „společenskovední“ přístupy).

Práce v současné vychází z relativně široké citační platformy, některé sekce by však mohly být posíleny důslednějším citováním (např. sekce „Sémiotické rozhraní“ či „Teoretické závěry plynoucí z výsledků práce“).

3 Otázky

1. Jakou perspektivu přináší koncepční schéma na integraci výsledků získaných pomocí přístupů z oblasti přírodních a společenských věd? Text uvádí, že integrace je obtížná z hlediska „objektivit“ a „subjektivit“ překrývaných prostorových vrstev, nenabízí však koncepční schéma i další možnosti integrace nad rámec „překrytí“ výsledků?
2. Práce konstatuje nesoulad mezi oblastmi, které se vyznačují vysokou ekosystémovou integritou, a oblastmi popisovanými respondenty jako hodnotné. Práce konstatuje, že jedním důvodem může být snížená přístupnost oblastí s vysokou integritou pro člověka. Ve světle symbolické a materiální sféry koncepčního rámce práce bych se však chtěla zeptat, jestli v nízkém hodnocení oblastí s vysokou ekosystémovou integritou nemůže hrát roli právě

sémiotické rozhraní, např., typy hodnot, které máme společensky i individuálně zažité, a které nám neumožňují uvědomovat si hodnotu ekosystémové integrity?

3. Práce je zakotvena v koncepčním rámci rozeznávajícím symbolickou a materiální rovinu sociálně-ekologických systémů a uvádí, že v současnosti nevyužíváme potenciálu chápat obě tyto sféry nejen prostřednictvím vědeckého poznání, ale také prostřednictvím dalších znalostních systémů, např. místních znalostí. Týká se tato limitace způsobu, jakým sociálně-ekologické systémy poznáváme (např. jaká data sbíráme a jak je analyzujeme), nebo způsobu, jakým jejich znalost komunikujeme (např. využívání přehnaně odborného jazyka při komunikaci o sociálně-ekologických systémech)?
4. Z čeho pramení výlučné postavení kulturních ekosystémových služeb v koncepčním rámci?
5. Jedním z klíčových konceptů práce je sebeorganizace systémů. V čem je spatřován její význam a jak je podle autora definováno „vnější prostředí“, vůči kterému podle definice v práci sebeorganizace probíhá?

4 Shrnutí

Domnívám se, že předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na vědeckou práci. Doporučuji, aby práce byla přijata k obhajobě a autorovi byl, po úspěšné obhajobě, udělen titul Ph.D. v daném oboru.

V Praze dne 12.3.2022

Mgr. Zuzana Harmáčková, PhD